

Pretoriana

AFRICANA

Herdenkingsuitgawe

1948—1958

Commemoration Edition

'n Seldsame foto van president M. W. Pretorius en sy eggenote (sittende links voor). Een van die ander drie dames was 'n sus'er van die President; die name van die ander twee is nie bekend nie.

Foto: Mev. Conradie, Vermeulenstraat, Pretoria.

INHOUD — CONTENTS

Kopiereg voorbehou.

Ons Genootskap: Dr. W. Punt.

Die 22 Stigterslede van die Genootskap Oud-Pretoria/The 22 Foundation Members of the Association Old Pretoria.

Our First Ten Years: Dr. G. W. Eybers.

Boodskap van die Burgemeester van Pretoria, Raadslid B. M. van Tonder.

Message from the Mayor of Pretoria, Councillor B. M. van Tonder.

Die Behoeftte aan meer Belangstelling in Geskiedenis: Mnr. B. M. van Tonder.

Pretoria of the Future: Mr. Norman Eaton.

Pretoria kry nou Hangende Winkels.

Die Genootskap Oud-Pretoria se Tienjarige Bestaan — 'n Oorsig: Dr. F. J. du T. Spies.

'n Belangrike Historiese Gebou: Die Z.A.S.M.-Huis: Mnr. H. O. Mönnig.

Musiekaande by die Familie Middelberg in die Z.A.S.M.-Huis, Pretoria: Mnr. H. M. Rex.

'n Geskikte Terrein vir die Pretoriase Kunsmuseum: Mnr. J. J. de Jong.

Likely Site for Art Gallery/Sketsplan vir Kunsmuseum voorgelê.

Uit die Briewe van Arnold Theiler — III: Dr. F. J. du T. Spies.

Die Totstandkoming en Ontwikkeling van die Staatsbiblioteek in Pretoria: Dr. G. W. Eybers.

Prince Christian Victor: Dr. A. M. Davey.

Inspeksierapport van Pretoriase Plase — Aug. 1841: Dr. W. Punt.

Dr. Jan Ploeger vereer.

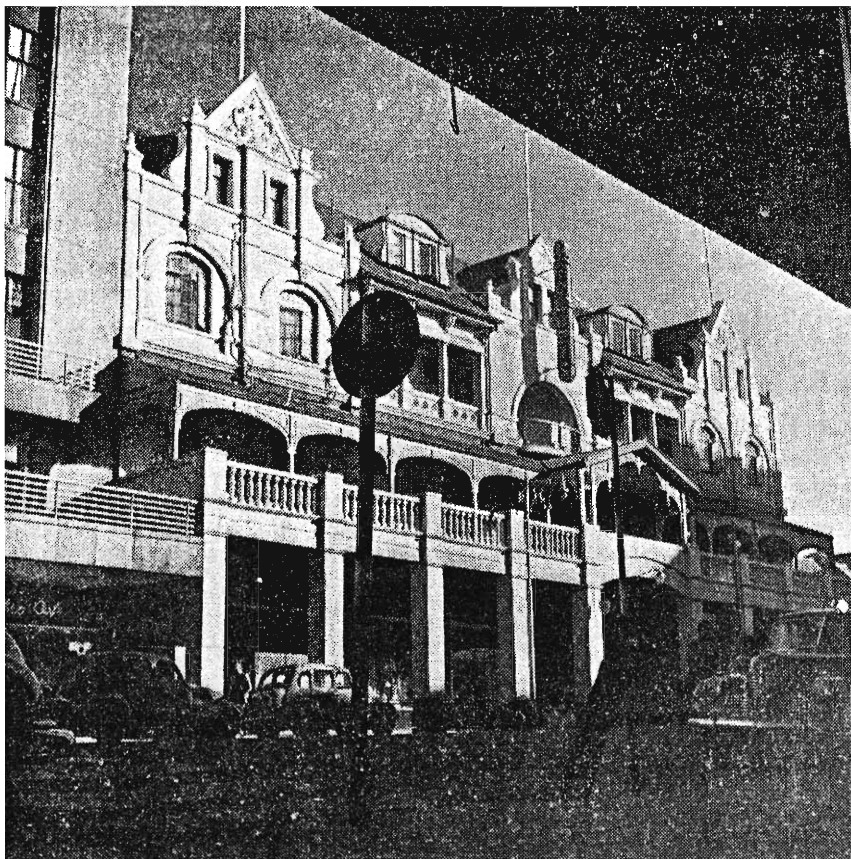
Genootskap Oud-Pretoria/Association Old Pretoria: Ledelys—30/6/1958 — List of Members. Donateurs/Donors.

Pretoriana: Eksemplare beskikbaar/Copies available.

ONS GENOOTSKAP

1948—1958

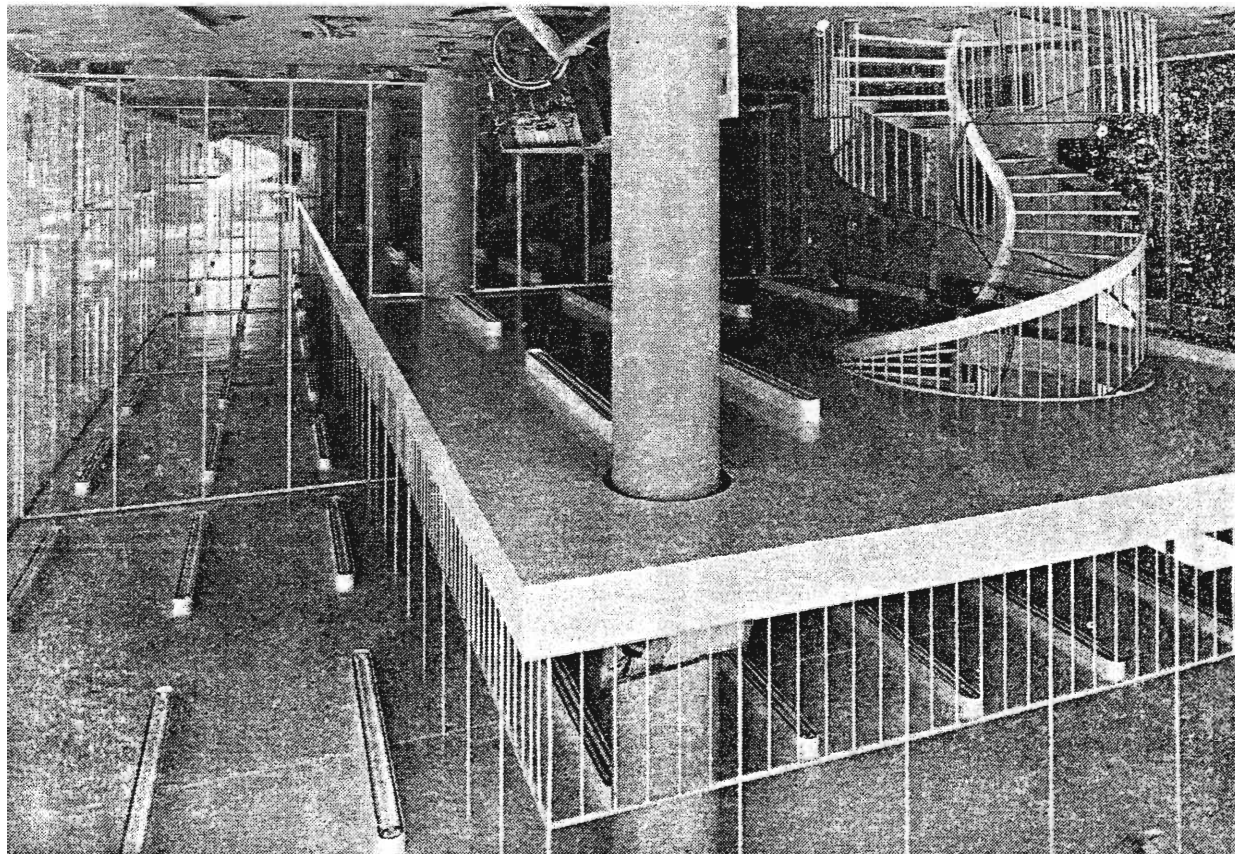
TIEN jaar gelede het 'n twintigtal Pretorianers byeengekom om sake in verband met die geskiedenis van ons stad te bespreek. Uit die bespre-

„Waar in die vorige eeu en tot onlangs die bekende Polley's Hotel in Pretoriusstraat gestaan het”

„ verrys tans 'n sierlike gebou (van die Polisievoorsieningsfonds) wat 'n besliste aanwys vir die argitektuur van die toekomstige Pretoria is.”

king het dit geblyk dat die tyd ryp was om 'n liggaam in die lewe te roep wat oor die geskiedenis van Pretoria en distrik sou waak. Op 22 Maart 1948 het die twintigtal persone toe die Genootskap Oud-Pretoria, met die leuse: „Ons beskerm die verlede in die hede” gestig. Die 22 stigterslede van destyds het tans aangegroei tot ongeveer 200 lede.

In die tien jaar van ons bestaan het ons die laaste huise van die rustige Pretoria van weleer sien verdwyn. Selfs die swierige en statige herehuise uit die glorietydperk van die Zuid-Afrikaansche Republiek word een na die ander gesloop. Weldra sal Ou-Pretoria net in beeld en geskrif voort bestaan.

Ou-Pretoria, soos baie van ons dit nog geken het, is deur die huise en sakegeboue van 'n moderne stad vervang. Die hartbeeshuises en gewel-tjies uit die stigtingsjare van ons stad bestaan nie meer nie, maar die gees en trots van ons stadsburgers in alles wat Pretoria raak, leef voort. Lede van ons Genootskap stel juis daadwerklik belang om die geskiedenis, sedes en gewoontes te bewaar en ons aandeel te verseker in die hand-hawing van die feit dat Pretoria die mooiste stad van die Unie is.

Ons Genootskap het tien jaar se arbeid in belang van ons stad agter die rug. Ons lede het veel tyd bestee aan navorsing van ons stad se geskiedenis. Straat- en oordname, die oprigting van geboue en talle ander sake het veel nougesette aandag geniet en baie van die gegewens wat in die loop van die tyd deur ons lede nagevors en ingewin is, is in ons eie bekende blad, „Pretoriana,” waarvan tot op datum 25 nommers verskyn het, gepubliseer. In die afgelope tien jaar was dit dan ook altoos die strewe van die Genootskap om ons Stadsraad en ander liggame met inligting in verband met ons stadsgeskiedenis behulpsaam te wees.

Ons lede het net een strewe en dit is om alles wat mooi en goed is in ons stadsontwikkeling te handhaaf en daarop voort te bou. Waar moontlik sal ons ook ons invloed laat geld om op die grondslag van Elandspoor, die mooiste plaas in die beroemde Apiesriviervallei, voort te bou. Oordname, voorkoms van strate, geboue, parke en pleine moet in ooreenstemming wees met die weelderige natuurskoon van Gert Bronkhorst se eerste aanleg. Na een eeu heers daar oor Pretoria nog die rustige atmosfeer van 'n residensiestad. Ons vertrou en hoop dat ons in die loop van die volgende tien jaar die stadsbeplanners daarvan sal oortuig dat hierdie kenmerke van Ou-Pretoria behou behoort te word.

Waar in die vorige eeu die Transvaal Hotel, en tot onlangs die Polley's Hotel gestaan het, verrys tans 'n sierlike gebou wat 'n besliste aanwys vir die argitektuur van die toekomstige Pretoria is. Die gebou is deur een van ons lewenslede, mnr. Norman Eaton, ontwerp. Mag die

„ Die sierlike gebou is deur een van ons lewenslede, mnr. Norman Eaton, ontwerp. Mag die grootsheid en skoonheid van hierdie gebou in elke opsig toonaangewend word ”

grootheid en skoonheid van hierdie gebou in elke opsig toonaangewend word.

Maar ook op ander gebiede sal ons lede hulle moet laat geld. Die toekening van oordname en die verspreiding van die kennis in verband met ons stadsgeskiedenis is sake wat in die komende tien jaar nog steeds ons aandag sal verg. Reeds stel die Historiese Vereniging van die Pretoriase Onderwyskollege daadwerklik belang in die Genootskap Oud-Pretoria. Kennis wat die studente sodoende opdoen sal mettertyd na alle dele van Transvaal en elders uitgedra word.

Deur nouer, geesdriftige en opregte samewerking met openbare liggame en persone sal die Genootskap Oud-Pretoria nog veel meer diens aan ons stad kan lewer. Ons vertrou dat die Genootskap mettertyd nog meer erkenning van ons stadsvaders en burgers van Pretoria vir geskiedenis sal geniet. Met trots kan ons na die afgelope 10 jaar terugkyk en met vertroue gaan ons die volgende dekade tegemoet.

Ten slotte ons dank aan ons Stadsraad, besighede, ons lede en alle ander persone wat ons in die verlede so getrou bygestaan het.

W. PUNT,

Voorsitter, Genootskap Oud-Pretoria.

DIE 22 STIGTERSLEDE VAN DIE GENOOTSKAP OUD-PRETORIA.

THE 22 FOUNDATION MEMBERS OF THE ASSOCIATION OLD PRETORIA.

Basson, Mnr. P. J. H.; Behrens, mnr. H. P. H.; Beyers, dr. Coenraad; Bosman, dr. F. C. L.; Brugman, mnr. A. P.; Cooper, Mr. & Mrs. W.; Court, Miss Cobic; Du Toit, dr. P. J.; Engelbrecht, prof. S. P.; FitzSimons, dr. V.; Kuit, mnr. Albert; Lane, Mrs. Estelle C.; Mouton, mnr. (tans dr.) J. M.; Pelzer, prof. A. N.; Ploeger, dr. J.; Punt, mev. P. E.; Punt, mnr. (tans dr.) W.; Smal, ds. P.; Ueckermann, dr. A. G.; Van Niekerk, mnr. Melt; Van Wyk, mnr. (tans dr.) S. L.

OUR FIRST TEN YEARS

IN one of the most notable passages to be found in all his works Shakespeare has the thought that there is something in the air over

the little island of England that makes bondman and slave drop his fetters the moment he arrives and breathes its air.

Surely there is something about Pretoria that almost instantly commands the loyalty and affection of those who sojourn within its gates. Undoubtedly that something is connected with the mildness of its climate and the beauty of its surroundings. The other day a visitor to our little farm outside Pretoria indicating with a wide sweep of his arm the surrounding hills and the valley and the many trees and the tambootie grass of the countryside declared:—

“Here I wish to live and nowhere else.”

But apart from the joy we have in the beauties of our scenery, there is also the pride in what we have built into our city: our homes, our streets, our public buildings and our parks. And arising from that pride there is the desire to maintain what we have established.

When many years ago there was a scheme in certain quarters to build first a church for one congregation and then a church for another congregation in one of our parks, President Kruger put his foot down.

“The Park,” he said, “was not intended for the purpose of erecting a building in it”; and so one of the beauty spots of the city was kept unscathed.

Let us maintain our traditional respect for the open spaces of our city.

Doubtless, too, as citizens of Pretoria we delight in the expression of our devotion to this city because we find here the joy of a common heritage and a common loyalty untouched by divergent views that still tend to weaken us in some of our aims.

And so we proceed, as we always must, from our home town and its storied past to the wider horizons of our entire homeland — and beyond that. On the fringe of our city we are now starting, in co-operation with our City Fathers and the Government of the Union, a South African Open Air Museum. Therein we must exhibit and endeavour to explain the doings of the older races of South Africa, the Bushman and the Hottentot, as well as those of the more recent arrivals, the White Man and the Bantu. There, too, we must note the development of South Africa in its world setting and something of the culture which flowed from Holland, France, Germany, Great Britain and the other countries will be shown.

There is great cause to take courage from the first ten years of the life of the Society Old Pretoria, for in those years we have become conscious of our purpose and we have begun to formulate our aims. Now we are girding our loins for their achievement.

And we need the help of everyone who reads these lines. He and she can join our ranks and can assist us to think our thoughts clearly and perform our task with success.

G. W. EYBERS,

Vice-Chairman, Association Old Pretoria.

BOODSKAP VAN DIE BURGEMEESTER VAN PRETORIA

HIERDIE uitgawe van „Pretoriana” word gewy aan die herdenking van die 10-jarige bestaan van die Genootskap Oud-Pretoria, wie se mondstuk hierdie tydskrif is.

Graag wil ek my dan by diegene skaar wat die Genootskap met sy verjaardag gelukwens, en hom terselfdertyd van my beste wense vir die toekoms verseker.

Van ’n beskeie oorsprong het „Pretoriana” vandag gegroei tot ’n publikasie, die verskyning waarvan gretiglik deur sy lesers afgewag word. Dit is nie verbasend nie, want op sy bladsye het daar ’n groot verskeidenheid van artikels verskyn wat met die verlede van die stad te doen het.

Ons is egter almal bewus van die groot gebrek aan belangstelling in die geskiedenis.

Miskien is dit gepas dat by so ’n geleentheid ons almal ons gedagtes laat gaan met die doel om moontlike verbeterings vir die toekoms daar te stel. In dié verband wonder mens soms of „Pretoriana” nie sy invloed sfeer grootliks sou kon uitbrei indien hy met groter organisasies wat hulle vir dieselfde doel beywer, sou saamwerk nie. Ek lê hierdie gedagte vir oorweging in die midde van die lede van die Genootskap Oud-Pretoria wat nou die eerste mylpaal van ’n 10-jarige bestaan herdenk.

B. M. VAN TONDER,

Burgemeester van Pretoria.

A MESSAGE FROM THE MAYOR OF PRETORIA

THIS edition of “Pretoriana” is devoted to the commemoration of the 10th anniversary of the Society Old Pretoria, this periodical being its mouthpiece.

Hence I want to associate myself with those who are congratulating the Society on its birthday and to assure it of my best wishes for the future.

From a humble beginning “Pretoriana” has grown to be a publication whose appearance is eagerly awaited by its readers. This is not surprising because a large variety of articles dealing with the past of the city appeared in its pages.

We are, however, all aware of the great lack of interest in history.

Perhaps it is fitting that on such an occasion we should all consider what possible improvements could be effected in the future. In this connection one wonders whether “Pretoriana” could not greatly extend its

*Die Burgemeester van Pretoria, Raadslid B. M. van Tonder.
The Mayor of Pretoria, Councillor B. M. van Tonder.*